

SXEDIO.FY2

25.4.1952: Η ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΕΘΝΑΡΧΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΟΥ ΣΑΒΒΑ ΧΡΙΣΤΗ ΓΙΑ ΤΗ ΒΡΕΤΤΑΝΙΚΗ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΣΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΕΘΝΟΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΣΤΟΝ ΚΑΘΕΔΡΙΚΟ ΝΑΟ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΤΗ ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Τρίτος ομιλητής μετά τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο στην πρώτη Εθνοσυνέλευση που συγκάλεσε ο ίδιος στον Καθεδρικό Ναό Αγίου Ιωάννου στη Λευκωσία, ήταν ο Εθναρχικός Σύμβουλος και παράγων της Κερύνειας Σάββας Χρίστης που μίλησε με θέμα " Η Κύπρος και η Βρετανική Διακυβέρνησις".

Είπε στην ομιλία του ο Σάββας Χρίστης:

"Σε λίγες μέρες θα κλείσουν εβδομήντα τέσσερα χρόνια από τον καιρό που αντικαταστάθηκε στην Κύπρο η τουρκική σημαία με τη βρετανική. Οι Κύπριοι με την Εθναρχία τους υποδεχτήκαν τους καινούργιους αφεντάδες του νησιού που θα περνούσαν από τη μακραίωνη δουλεία στην ελευθερία, στην ένωση με το μητρικό μέρος του Ελληνισμού, το ελληνικό κράτος. Τον ίδιο καιρό εκείνο κομπορρημονούσαν πως θα κάμουν την Κύπρο παράδεισο της Ανατολής. Και τον τελευταίο καιρό σε κυβερνητικά φυλλάδια αναφέρεται η κατάσταση της Κύπρου "συνεχώς βελτιουμένη τουλάχιστον από οικονομική και διοικητική άποψη".

Χωρίς άλλο στη συνέλευση τούτη δεν θα υπάρξει κανένας που να τη βλέπει καθόλου ρόδινη την κατάσταση της Κύπρου. Δεν αποκλείεται, βέβαια να την βλέπουν τέτοια οι αφυπηρετησαντες Βρετανοί που εγκαταστήνονται ολοένα και πιο πολλοί στον τόπο μας, είτε οι επισκέπτες του, που βρίσκουν εδώ τόση διαφορά από την πατρίδα τους, στα τρόφιμα προπάντων και για την ποικιλία των ειδών και για την αφθονία και για την τιμή που μπορούν να προμηθεύονται πράγματα που πολλοί δεν θα τολμούσαν μήτε να τα ονειρευτούνε στην πατρίδα τους.

Σχετικά μ' εμάς όμως τους Κυπριώτες, την οικονομική βελτίωση δε θα μπορούσε η Κυβέρνηση να τη βρει έξω από τους κύκλους τους δικούς της και τον

πολύ περιορισμένο σχετικά κύκλο "αριστοκρατών" της φίλων. Μπορεί να είδε κάποια πλούτη και χλιδή, και να βρήκε σπατάλη για παράλογη επίδειξη με μερικές δεκάδες παό τον κυπριώτικο πληθυσμό. Δεν έμαθε ποτέ όμως ή- πιο σωστά ίσως- δεν θέλησε να μάθει και να θυμηθεί σε ποια κατάσταση βρίσκονται οι δεκάδες κι' εκατοντάδες των χιλιάδων του πληθυσμού της Κύπρου, δεν θέλησε να θυμηθεί ή και να μάθει τη φτώχεια και την κακοριζικιά, τα βάσανα και τις στέρησεις των μεσαίων και της φτωχικής μάζας του τόπου.

Δεν ξέρουμε αν ο κομπασμός για οικονομικά βελτιωμένη κατάσταση έχει να κάμει με τα ποσά που κάθονται στις τράπεζες και με το πως υπάρχουν πιο πολλοί "χτηματίες" τώρα παρά σε παλιά χρόνια.

Για το πρώτο: Τα χρηματικά αποθέματα δεν σημαίνουν πάντα περίσσειμα με πάρα πολλές- αριθμητικά- περιπτώσεις γίνονται σε συγκρατητό και στέρηση, για χάρη κάποιας ανάγκης που λογαριάζεται πιο σοβαρή από εκείνες στις οποίες εφαρμόζεται η στέρηση και δεν μπορούν οι τέτοιες λογής οικονομίες να χαρακτηριστούν οικονομική βελτίωση. Εννοείται πως τα αποθέματα τούτα δε θα ξεπερνούν το ένα δέκατο των χρημάτων που κάθονται στις τράπεζες, μόλο που οι καταθέτες των ξεπερνούν πολύ σε αριθμό εκείνους των ενιά δεκάτων. Τα ενιά δέκατα τούτα τις παραπάνω φορές είναι πραγματικά περισσέυματα των- ανάλογα με τους άλλους- λίγων προσώπων που τα καταθέτουν δεν μπορούν όμως να λογαριαστούν οικονομική βελτίωση της Κύπρου, κι' ίσως, ίσως ούτε των καταθετών τους, που πάντα ήταν αρκετά καλή οικονομική κατάσταση τους. Απεναντίας, τα ενιά δέκατα τούτα είναι τρανή απόδειξη πως έγινε τόσο χειρότερο από πριν η κατάσταση του τόπου οικονομικά προτιμήσαν οι κάτοχοι των χρημάτων να τ' αποσύρουν από την κυκλοφορία με μικρό τόκο, αν όχι και πλερώνοντας φυλαχτικά για να τα έχουν ασφαλισμένα με τα προφυλαχτικά μέτρα που διαθέτουν οι τράπεζες άμα δανείζουνε.

Για το δεύτερο: Δεν έχει τη σημασία βελτίωσης

οικονομικής ο πιο μεγάλος αριθμός χηματαίων, χωρίς να έχει μεγαλώσει κι η ιδιωτική χημοσύνη. Και δε μεγάλωσε η χημοσύνη κι η ιδιωτική χημοσύνη. Και δε μεγάλωσε η χημοσύνη τούτη, ούτε με αποτραβηγμό της θάλασσας του νησιού μας. Φυσικά ούτε μ' επιχωμάτωση των χαντακιών και των χωρίς νερά ποταμών του, που απεναντίας- γίνονται όσο πάει και πιο ανοιχτά και πιο βαθιά φαράγγια όσο με τη διάβρωση ούτε και με παραχώρηση κυβερνητικών χημάτων στους κυπρίους ιδιώτες, από τους οποίους απεναντίας, αφαιρέθηκαν κι' αφαιρούνται με το χαρακτηρισμό χαλίτικο και απόλυτα όσα μέρη των χημάτων τους δε σύφερε να καλλιεργηθούν. Πολύ δύσκολη είναι η εξήγηση του μεγαλύτερου αριθμού χηματαίων, Κάθε παλιός χηματίας αντικαταστάθηκε με πολλούς είτε μοιροστήκαν τα χημάτα του, στα παιδιά, τ' εγγόνια, τα δισέγγονα κλπ, είτε πουληθήκανε για χρέη του, κάθε χημά και σε διαφορετικό πρόσωπο πολλές φορές.

Δε θέλησε η Κυβέρνηση να δει την εξήγηση τούτη, γιατί τότες θ' αναγκαζόταν να δει και κάτι άλλο: Ποσοι από τους χηματίες όπως κι' από τους γεωργούς έχουν καταντήσει μισθωτοί, ζευγολάτες ή αγωγιάτες ή - ακόμα- σκαφτιάδες ή εργάτες, ίσως άνεργοι ή και μοναχά υπηρέτες-"μυσταρκοί".

Κι' οι χιλιάδες λεβέντες που φεύγουν από την Κύπρο κάθε λίγο στην Αγγλία, στην Αμερική, στην Ελλάδα, στην Αφρική, στην Αυστρία που υπολογίζονται σε εβδομήντα χιλιάδες ως τώρα, δεν είναι θετική απόδειξη πως η οικονομική βελτίωση της Κύπρου δεν έχει καμιά σχέση με την πραγματικότητα; Πάνε τάχα για τουρίστες κι' όχι για μετανάστες; Ποίος δεν ξαίρει πως ξενητεύονται για το ψωμί τους και για το ψωμί της οικογένειάς τους;

Νόστιμη, αλήθεια, είναι η μαρτυρία που προβάλλεται από την Κυβέρνηση για την οικονομική βελτίωση της Κύπρου. Είναι, λέει, δέκα χιλιάδες τα πρόσωπα που βαρύνονται με φόρο εισοδήματος κι η φορολόγηση τους, είναι τόσο κανονική και δίκαιη, που μονάχα **3334** είναι τα πρόσωπα που υποβάλλουν

διαμαρτυρία. Ανεξάρτητα από τις δυσκολίες που έχει διαδικασία των διαμαρτυριών για το φόρο τούτο, στο Εφετείο που εδρεύει στη Λευκωσία, τόσο μικρό ποσοστό βρίσκει τάχα η Κυβέρνηση το **1/3** άμα γίνονται οι διαμαρτυρίες για δική της φορολογία.

Λόγια λοιπόν για κατανάλωση στο εξωτερικό είναι η "συνεχώς βελτιούμενη" κατάσταση της Κύπρου από οικονομική άποψη. Κι ακόμα παραλείψαμε τον τιμάριθμό που με τις τορινές τιμές, κατάντησε η ζωή βάσανο για το φτωχό και πρόβλημα για το μεσαίο.

Ας την κοιτάξουμε τώρα την κατάσταση από τη διοικητική άποψη.

Στη διοικητική άποψη, δεν άλλαξε στο καλύτερο το μονοκρατορικό σύστημα της κεντρικής διακυβέρνησης. Από το Νοέμβρη του **1931** συγκεντρώθηκε στον Κυβερνήτη η νομοθετική εξουσία, που γινόταν πριν από τη Βουλή με **24** μέλη, από τα οποία τα **15** εκλέγονταν από τον τόπο επιτέλους.

Ο Κυβερνήτης διαχειριζόταν και διαχειρίζεται τα αυτοχθόνια πλούτη της Κύπρου, τα μεταλλεία της, που ήσαν ξακουστά κι' από τον καιρό του Ομήρου, και μάλιστα δεν μένει από τούτα καμιά ωφέλεια στον τόπο, εκτός από κάποιο περιορισμό του κακού της ανεργίας με τους εργάτες και μερικούς υπαλλήλους που βάζουνε στη δουλειά τους οι ξένοι που εκμεταλλεύονται τα μεταλλεία μας.

Το **1933** ο κυβερνήτης έγινε η κεντρική εξουσία "το δεσμεΐν και το λύειν" της Παιδείας μας, της δημοτικής προπάντων.

Καί κατά το **1941** έβαλε για πρόσθετους φόρους εκείνους του εισοδήματος και των κληρονομιών, αντίς με τούτους ν' απντικαταστήσει όλους τους παλιούς φόρους.

Δηλαδή όσο πάει και πιο πολύ σφίγγει τα λουριά η διοίκηση γύρω από το λαιμό των πολιτών αντίς να το χαλαρώσει.

Περνούμε στην ασφάλεια και το έγκλημα. Εχτές ακόμα οι εφημεριδοπώλες διαλαλούσαν "νέος άγριος φόνος". Κι' είναι πλήθος τα φονικά κι' άλλα εγκλήματα

που ξέφυγαν από τα χέρια της δικαιοσύνης. ανάμεσα στα τελευταία δεν πρέπει να ξεχάσουμε ποτέ κάποιο έγκλημα που και για τη διάπραξη του η ευθύνη πέφτει στην Κυβέρνηση. Εννοούμε τους θησαυρούς που κλάπηκαν από το Κυβερνητικό Μουσείο. Θησαυρούς και υλικά πολύ μεγάλης αξίας, ενεχτίμητους όμως από πνευματική κι' έθνική άποψη. Τι βελτίωση βρίσκεται στα ζητήματα τούτα;

Στη συγκοινωνία την εσωτερική έγιναν αρκετοί δρόμοι και καλοί οπωσδήποτε, παντού όπου χειάζονται συχνά για τους άρχοντες μας και τους δικούς τους. Κι είχαμε την ιδέα πως με αυτούς, με τους δρόμους μονάχα θα μπορούσε να μας μείνει τους δρόμους μονάδα θα μπορούσε να μας μείνει κάποια καλή ανάμνηση της Βρετανίας άμα φύγει από την Κύπρο, σε κάποια ευκαιρία όμως που είδαμε στην Ελλάδα τους αντίστοιχους δρόμους αναγκαστήκαμε να σβήσουμε και τους δρόμους από το ενεργητικό της βρετανικής κατοχής του Νησιού μας.

Όσο για την εξωτερική συγκοινωνία, είναι αλήθεια πως η κατάσταση γίνεται κάθε χρόνο και καλύτερη. Μα χωρίς αυτό να χρωσιέται στην Κυβέρνηση, παρα μόνο σε κείνους που καλοδεχτήκαν την εξέλιξη του τεχνικού και- σε κάποια έχταση- πνευματικού πολιτισμού και διαθέσαν το υλικό και πνευματικά κεφάλια τους για να δοκιμαστούν και στον τόπο μας, τ' αποτελέσματα της εξέλιξης εκείνης.

Στους ίδιους λόγους χρωσιέται κι' η βελτίωση- όση υπάρχει- στη βιομηχανία και τη μηχανική καλλιέργεια, κι' οι σπουδές κι' οι επιστήμες.

Στους λόγους εκείνους όμως πρέπει να προσθέσουμε κάποιο άλλο παράγοντα που έχει σημαντικό ρόλο στο σπρώξιμο της ιδιωτικής πρωτοβουλίας την αύξηση του πληθυσμού, με όλη τη μετανάστευση, χάρη στη ζωτικότητα της φυλής.

Οι ίδιοι λόγοι συντέλεσαν να πληθύνουν οι τεχνίτες και το τα επαγγέλματα και τα καταστήματα. Σ' όλα τούτα η ανάπτυξη, απόλυτα φυσική, τιμά τη σκέψη και την αντίληψη και την απόφαση την ιδιωτική, δεν

δίνει κανένα δικαίωμα στην Κυβέρνηση να τα λογαριάσει για δική της διοικητική βελτίωση. Αυτή δεν πήρε κανένα μέρος σε όλα τούτα είχε μονάχα την τύχη να γίνουν στη διάρκεια της κατοχής της.

Αυτά όλα θ' ανταπιύσσονταν κι' αν η διακυβέρνηση της Κύπρου δε γινόταν από τη Μεγάλη Βρετανία, παρά με τη μικρή Ελλάδα κι όχι σ' εβδομηντατέσσερα χρόνια, παραμόνο στα σαράντα. Από το 1912 . Με κάθε λογική πιθανότητα, μάλιστα, θ' αναπτύσσονταν αρκετά καλύτερα για τους ακόλουθους λόγους: Πρώτα με την απαλλαγή της Κύπρου από τις βρετανικές μισθοδοσίες και την κυπριώτικη αντιπροσωπεία στην ελληνική βουλή θα γίνονταν με πολύ μικρότερα έξοδα, δεύτερο δεν θα χάναμε 51 χρόνια σε ό,τι λεγόταν Κυπριακή Βουλή κι άλλα 21 με καθολική έλλειψη κι' από την αρχική "ψεύτρα ελευθερία". Και τρίτο με τη μητρική διακυβέρνηση που θα γινόταν και με δική μας συμμετοχή πραγματική, θα έκανε αληθινά θεύματα η ιδιωτική πρωτοβουλία που έκανε και τώρα την ανάπτυξη που είπαμε.

Κι' αναφέραμε το 1912 γιατί αν ως τότες έμεινε στα τουρκικά χέρια το Νησί μας, αντίς που βρέθηκε στα βρετανικά, η ένωση του με τη μητέρα Ελλάδα θα γινόταν από τότες, μαζί με τ' άλλα ελληνικά νησιά που ελευθέρωσε ο ελληνικός στόλος. Και για την ατυχία τούτη ο ελληνισμός όλος, κυπριώτικος, απόδημος κι' ελεύθερος πρέπει ν' αποζημιωθούν από τη Μ. Βρετανία.

Ας εξετάσουμε τώρα μήπως σε άλλους κλάδους έχει δίκαιο η Κυβέρνηση να μιλά για διοικητική βελτίωση.

Τονίζουν πάντα το ζήτημα των εισαγωγών κι' εξαγωγών της Κύπρου δεν είναι όμως αυτό ζήτημα που έχει σχέση με το διοικητικό ρόλο της κυβέρνησης, μπορούμε, ωστόσο, ν' αναφέρουμε σχετικά, όχι τιμητικό για την Κυβέρνηση που δίνει τις σχετικές άδειες, τ' ακόλουθα:

α). Οι εισαγωγές μας περνούν πολύ την αξία των εξαγωγών κι' υπάρχει κίνδυνος κάποιο καιρό να μας

εξαντλήσουν και τους άδηλους πόρους και κάθε ικμάδα.

β). Το πιο μεγάλο μέρος τρών εισαγωγών μας έρχεται από την Αγγλία κι' όμως το πιο μεγάλο μέρος των εξαγωγών μας δεν το παίρνει εκείνη, κι' εισάγει από ξένα κράτη προϊόντα που θα έπρεπε ν' αγοράζει από εμάς.

γ). Καιμιά καθοδήγηση δεν κάνει στους εμπόρους για τα είδη που συμφέρει ή δεν συμφέρει να εισάξουν και δεν αποκλείεται περίπτωση που με δική της πράξη ζήμιωσαν έμποροι πελάτες της. Δεν πιστεύουμε να μπορεί να λογαριαστούν καλή, για τον τόπο, διοίκηση, αυτά τα πράγματα.

Νησί από τα πιο μεγάλα στη Μεσόγειο θάλασσα η Κύπρος, μ' έξη μεγάλους κόλπους, ούτε εμπορικό ναυτικό διαθέτει, ούτε λιμάνια έχει ασφαλισμένα. Πολύ νωπή απόδειξη το ναυάγιο του "Πάρλοκ χιλλ" έξω από το περίφημο λιμάνι της Αμμοχώστου. Να θυμάται κανείς πως στα παλιά χρόνια η Κύπρος είχε στόλο πολεμικό κι' εμπορικό κι' έκανε ναυμαχίες με νίκες και πως ο κυπριώτικος στολος της Γραγκοκρατίας κυριαρχούε στη ανατολική γωνιά της Μεσογείου και να μη δίνει ασφάλεια σήμερα ούτε σε ψαρόβαρκες δεν μπορεί βέβαια να ευχαριστηθεί με τη διοίκηση στο ζήτημα τούτο. Και προπάντων, άμα σκεφτεί πως κάθ' ένα από τα ελληνικά νησιά έχει 1-2 λιμάνια κι' άρκετά βαπόρια κοντά στ' αλλα καράβια.

Κκαι τώρα στη γεωργία που γεννά και τροφοδοτά όλες τις άλλες εργασίες, κι' απασχολεί άρκετά μεγάλο μέρος του πληθυσμού της Κύπρου.

Η παλιά κ' η σημερινή γεωργική σχολή οι υποδείξεις κάπου- κάπου γι' αντιδιαβρωτικά έργα τ' αξιόλογα μελισσοκομικά μαθήματα και τ' αξιέπαινα κι' ευεργετικά υποδειγματικά κλαδεύματα της ελιάς που οργανώνουν υπάλληλοι φιλότιμοι και τα περιοδικά που διανέμει το Γεωργικό τμήμα, είναι τάχα άρκετά για να χαρακτηρίσουν καλή τη διοίκηση στο ζήτημα της γεωργίας.

Κατ' εξοχήν- άν όχι απόλυτα- γεωργικός τόπος η

Κύπρος, γιατί δε μπόρεσε να γίνει αυτάρκης για το ψωμί του πληθυσμού της, με την περιλάλητη βρετανική διακυβέρνηση, σε 74 χρόνια; Μελετήθηκε ποτέ το ζήτημα; Κι' αν ναι, τι έγινε που να ταχτοποιήσει την κατάσταση ανάλογα με το πόρισμα της μελέτης;

Και τι έγινε για τα νερά του χειμώνα που όχι μονάχα χάνονται τα ίδια, μα παίρνουν μαζί τους και για χαμό στη θάλασσα τόση γη, ξεγυμνώνοντας τις πλαγιές κι' ανοίγοντας τ' αυλάκια σε φαράγγια, τη στιγμή που όλοι ξέρουν πως στην Κύπρο το νερό είναι ζωή της γεωργίας που -κι εκείνη- εξακολουθεί να είναι ακόμα η ζωή του τόπου;

Κι' έγινε τάχα τίποτες για την εξασφάλιση αγοράς για την παραγωγή που θα περίσσευε για να μπορεί κι' ο γεωργός να ριχτεί χωρίς φόβο στη μάχη της παραγωγής;

Δεν μπορούμε να μπούμε σε γεωργικές λεπτομέρειες, βέβαια, φτάνει όμως να θυμηθούμε τις διαθέσεις και τη συμπεριφορά της Κυβέρνησης σ' ένα σημαντικό γεωργικό κλάδο, την αμπελουργία και τον οργανισμό της, για να εκτιμήσουμε πόση στοργή φανερώνει η λεγόμενη πλούσια μητριιά και πόση, κατά το λόρδο Ουίνστερ, αστοργία η φτωχή μητέρα στις προσπάθειες των παιδιών της και για να δούμε τι σχέση έχει με την πραγματικότητα η δήλωση για κατάσταση "συνεχώς βελτιουμένη" από διοικητική άποψη, κι' όχι από την ιδιωτική πρωτοβουλία.

Μήπως όμως στάθηκε στοργικώτερη για τις πνευματικές προσπάθειες του τόπου η Κυβέρνηση.

Για την εκπαίδευση, το ζήτημα αναπτύσσεται από πιο ειδικό συνάδελφο. Σ' εμάς μένει να θυμίσουμε κάποια κυβερνητικά ιδρύματα, βιβλιοθήκη κι' ωδείο που ζήσαν όσο και "τ' ασπρολούλουδα στον κάμπο" και το γεγονός πως στο ενεργητικό της διοίκησης δεν βέπουμε πως μπορείνα πιστωθεί καμιά υποστήριξη στην καλλιτεχνία, τη λογοτεχνία και γενικά την επιστημονική και τεχνική φιλολογία, δεν μπορούμε όμως να μη θυμήσουμε την υποστήριξη που έκαμε η

Κυβέρνηση για βιβλία που διαστρεβλώνουν την ιστορία απάνω στις σχέσεις του τόπου μας με τον άλλο ελληνισμό. Και θα θυμίσουμε ακόμα την προτίμηση της στα μεσαιωνικά μνημεία της φραγκοκρατίας αντί στα παραγματικά χάλια που ζητούσαν πάντα οι δικοί μας να προστατευθούν. Και για τις υποτροφίες που προσφέρει, άμεσα ή έμμεσα, δε χρειάζεται ν' ασχοληθούμε. Πολύ φανεροί είναι οι σκοποί της με τούτες, μόλο που οι σκοποί τούτοι πολλές φορές συντρίβονται πάνω σε χαρακτήρες δουλεμένους στο αμόνι της ελληνικής αρετής.

Για κάποιο ζήτημα που είναι και υλικό κι άυλο μαζί, τον τουρισμό, χωρίς να ξεχνούμε την πρόωρη- και για τούτο αποτυχεμένη- προσπάθεια κάποιου παλιότερου κυβερνήτη, και σε τούτο το ζήτημα η ανάπτυξη προχωρά αρκετά ικανοποιητικά με την ιδιωτική πρωτοβουλία, ομαδική κι' ατομική τώρα, αφού θεμελιώθηκε με κόπους και θυσίες από την πρωτοβουλία δύο ή τριών ακαταπόνητων ξενοδόχων του τόπου.

Τέτοιο ενεργητικό της βρετανικής διακυβέρνησης σ' εβδομηντατέσσερα χρόνια, τα πενήντα μάλιστα με κάποιο σύνταγμα τέλος πάντων, θα μπορούσε τάχα να καταφέρει και λαούς λίγο πολιτισμένους ακόμα να δεχτούν ξανά το φορτίο της ευθύνης που βαρύνει τώρα ολόκληρη τη βρετανική Κυβέρνηση, δεν το πιστεύουμε εύκολα. Μα ό,τι και να είναι, δε θα μπορεί ποτέ, βέβαια, να γίνει τέτοιο πράγμα με πραγματικούς Έλληνες, απόγονους κείνων που έχουν γεννήσει την ιδέα της ελευθερίας".